

Het werk stopt niet als de bel gaat: engagement mag geen uitputting worden

Het publieke clichébeeld van werken in het onderwijs is hardnekkig: leraren genieten van lange vakanties, geven maar enkele uren per dag les en stoppen met hun werkdag zodra de laatste schoolbel gaat. Wie vandaag in het onderwijs werkt, weet beter: de realiteit ziet er heel anders uit. Lesgeven is maar een deel van het werk. Achter elke les schuilen voorbereiding, evaluatie, overleg en administratie. Leraren begeleiden leerlingen, beantwoorden vragen van ouders, nemen deel aan vergaderingen en besteden uren aan het verbeteren van taken en examens. Een groot deel van dat werk gebeurt buiten de zichtbare schooluren: 's avonds, in het weekend en zelfs tijdens schoolvakanties.

Getuigenissen, onderzoek en gerechtelijke uitspraken in het buitenland bevestigen wat onderwijspersoneel al jaren aangeeft: het onderwijs draait op een aanzienlijke hoeveelheid onzichtbaar en vaak onbetaald overwerk. Wie de werkdruk echt wil aanpakken, kan die realiteit niet langer negeren. Lesgeven is maar het topje van de ijsberg.

Een agenda die nooit leeg is

Een recente getuigenis van een leraar in een krant maakt duidelijk hoe een werkperiode in het secundair onderwijs er concreet kan uitzien. Als zijinstromer en leraar psychologie en opvoedkunde, beschreef hij in een open brief zijn agenda tijdens de examenperiode. Zijn overzicht toont hoe het werk van een leraar zich uitstrekt over dagen, avonden en weekends. Zo werkte hij in het weekend in drie blokken van telkens vier uur aan het opstellen van examens voor verschillende klassen. Dat betekent niet alleen vragen bedenken, maar ook zorgen voor een duidelijke lay-out, een verbeter sleutel en een overzicht van de leerstof voor leerlingen. Enkele weken later besteedde hij opnieuw een weekenddag, deze keer aan administratief werk: voor honderd leerlingen vier uur lang vakcommentaren invoeren, vermoedelijk opgelegd vanuit de schoolvisie. Tijdens de examenperiode zelf stapelt het werk zich nog verder op. Op één dag verbeterde hij na vier uur toezicht twintig examens, goed voor 140 pagina's tekst dat moet worden nagekeken, beoordeeld en ingevoerd in het puntensysteem. Een dag later wachtten er na twee uur les en twee uur toezicht nog eens 49 examens, samen 392 pagina's verbeterwerk. Daarnaast zijn er vragen van leerlingen te beantwoorden, lesmateriaal voor te bereiden voor het volgende semester en administratieve taken af te werken. Als klastitularis moet hij bovendien alle vakcommentaren van collega's lezen en voor elke leerling een samenvattend verslag schrijven. Ook opgelegd vanuit de schoolvisie? En dan zijn er nog de vergaderingen: klassenraden, overlegmomenten, personeelsvergaderingen en oudercontacten die tot 's avonds doorgaan. Dat alles komt bovenop zijn lesopdracht van 22 lessen per week, verspreid over acht klassen en verschillende studierichtingen. De conclusie is duidelijk: het werk van een leraar stopt niet wanneer de laatste les is afgelopen.

Onderzoek bevestigt de hoge werkdruk

Wetenschappelijk onderzoek bevestigt wat leraren dagelijks ervaren. Socioloog Ignace Glorieux (VUB) onderzocht de tijdsbesteding van onderwijspersoneel¹ en stelde vast dat leraren in bepaalde periodes meerdere weken na elkaar meer dan vijftig uur werken. Vooral tijdens examenperiodes en rapportmomenten loopt de werkdruk sterk op. Hoewel schoolvakanties een zekere recuperatie mogelijk maken, worden ook die vaak gebruikt voor verbeterwerk of lesvoorbereidingen. Vele leraren slagen er alleen tijdens de grote vakantie in om tijdens een aantal weken het werk écht los te laten. Bovendien is het werk van leraren intens. Tijdens de lessen moeten zij voortdurend geconcentreerd en alert zijn. In tegenstelling tot veel andere beroepen is er weinig ruimte om even gas terug te nemen. Daarbovenop komt een groeiende administratieve druk. Verslagen, evaluaties, registraties en rapporteringen nemen altijd meer tijd in beslag. Al decennialang wordt gesproken over 'administratieve ontlasting', maar in de praktijk ervaren veel leraren het tegenovergestelde. Ook de digitalisering speelt een rol. Digitale platformen maken communicatie eenvoudiger, maar zorgen er tegelijk voor dat de werkdruk nooit echt stopt. Berichten van cursisten, leerlingen en studenten, ouders en collega's komen te dikwijls ook 's avonds en in het weekend binnen.

Een beroep op de rand van uitputting

De gevolgen van die structurele werkdruk worden steeds duidelijker. Een onderzoek van neuropsycholoog Michael Portzky bij 528 leraren toont aan dat meer dan de helft zich in de gevarenzone voor burn-out bevindt. Volgens Portzky ligt de oorzaak in een combinatie van factoren: hoge verwachtingen, toenemende administratieve lasten en een gebrek aan

1. <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/onderzoek/vlaams-en-internationaal-onderwijs/onderzoek/beleidsrelevant-onderzoek/onderzoek-tijdsbesteding-leraren-basis-en-secundair-onderwijs>

herstelmomenten. Opvallend is dat onderzoek steeds vaker niet alleen de problematiek blootlegt, maar ook de gevoeligheid ervan aantoont. Zo was bij dat onderzoek vooraf afgesproken dat de resultaten gebruikt zouden worden om de problematiek bij de overheid aan te kaarten. De uitkomsten bleken echter zo confronterend dat de betrokken scholengroep ervoor koos om te zwijgen, uit vrees voor reputatieschade. Dat onderstreept hoe precair en beladen het thema is. Daarnaast ervaren veel leraren dat hun professionele autonomie onder druk staat. Waar het beroep vroeger veel vertrouwen genoot, voelen leraren vandaag dat hun werk steeds vaker wordt gecontroleerd, geëvalueerd of in vraag gesteld. Glorieux wijst erop dat dat ook te maken heeft met de maatschappelijke positie van het beroep. "Leraren zijn de professionals in de klas", zegt hij. "Als we willen dat het onderwijs goed functioneert, moeten we hen ook het vertrouwen geven om hun werk te doen."

Wanneer de rechter het overwerk erkent

Dat structureel overwerk in het onderwijs geen louter Vlaams probleem is, blijkt uit een recente uitspraak in Duitsland. In februari 2025 oordeelde de Hogere Bestuursrechtbank van Nedersaksen dat een gepensioneerde basisschooldirecteur recht had op een financiële vergoeding voor jarenlang overwerk. De man had zijn werkuren zorgvuldig bijgehouden en kon aantonen dat hij structureel meer werkte dan de wettelijke werktijd. De rechtbank kende hem uiteindelijk een vergoeding toe van ongeveer 31.400 euro. Volgens de onderwijsvakbond Verband Bildung und Erziehung (VBE) is die uitspraak belangrijk omdat ze erkent dat overwerk in het onderwijs structureel kan zijn. Tegelijk maakt de zaak duidelijk hoe moeilijk het vaak is om dat overwerk te bewijzen, omdat er in veel onderwijssystemen geen systematische registratie van werktijd bestaat. Ook in Vlaanderen is er traditioneel sprake van een groot engagement bij leraren. Dat bijkomend engagement wordt onder meer door COC expliciet erkend als een belangrijke meerwaarde voor de realisatie van opvoedingsprojecten en de brede vorming van leerlingen. Het maakt integraal deel uit van de professionele inzet van leraren en draagt bij tot de kwaliteit en het menselijke karakter van het onderwijs. Tegelijkertijd is de balans de voorbije jaren steeds meer uit evenwicht geraakt. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat leraren gemiddeld meer dan 41 uur per week werken, vakanties inbegrepen. Wat ooit als vrijwillig en professioneel engagement werd beschouwd, dreigt steeds vaker te verschuiven naar een impliciete verwachting. De slinger is daarbij doorgeslagen naar een onwenselijke situatie waarin leraren structureel taken opnemen die ver buiten hun kernopdracht liggen en die niet altijd wenselijk of pedagogisch relevant zijn. Het onderscheid tussen engagement en overbelasting vervaagt, waardoor het risico op structureel overwerk en uitputting aanzienlijk toeneemt.

Tijd voor structurele oplossingen

Voor COC is de conclusie duidelijk. Het debat over werkdruk in het onderwijs kan niet langer worden gereduceerd tot clichés over vakanties of lesuren. De realiteit is dat leraren vandaag veel meer doen dan alleen lesgeven. Het werk van leraren omvat voorbereiding, evaluatie, administratie, overleg, begeleiding en communicatie met studenten, cursisten, leerlingen en ouders. Een groot deel daarvan gebeurt buiten de uren waarop de leerlingen, cursisten of studenten op school, in de academie, het centrum of de hogeschool zijn. Zolang dat werk niet genoeg wordt erkend en ondersteund, blijft het risico bestaan dat de werkdruk verder stijgt en dat altijd meer leraren afhaken. Dat is niet alleen een probleem voor de leraren zelf, maar ook voor de kwaliteit en de toekomst van ons onderwijs. Sommige scholen kampen nu al met een lerarentekort en de uitstroom uit het beroep blijft hoog. Daarom is het essentieel dat het beleid eindelijk werk maakt van structurele oplossingen: een realistische kijk op de totale werkbelasting, een grondige vermindering van administratieve taken en meer vertrouwen in de autonomie en professionaliteit van leraren. Sterk onderwijs begint bij sterke mensen voor de klas. Onderwijspersoneel vraagt geen privileges. Het eist erkenning voor wat het elke dag doet, ook voor het werk dat nog te vaak onzichtbaar blijft.

Het debat over werkdruk in het onderwijs kan niet langer worden gereduceerd tot clichés over vakanties of lesuren. De realiteit is dat leraren vandaag veel meer doen dan alleen lesgeven.

KOEN VAN KERKHOVEN //
SECRETARIS-GENERAAL COC

